SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2631

av Rickard Nordin (C)

Demokratiska rättigheter för oppositionen i kommuner och regioner

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag som säkerställer att en interpellation som uppfyller kommunallagens sakliga krav ska få ställas i kommun- och regionfullmäktige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma med förslag som säkerställer att den eller de politiska företrädare som utsetts att leda oppositionen inte kan utses av den styrande majoriteten eller av ett styrande minoritetsstyre, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

En levande kommunal och regional demokrati förutsätter att såväl styre som opposition kan fullgöra sina uppgifter. Den styrande majoriteten ska kunna genomföra den politik den har fått mandat för. Samtidigt måste oppositionen kunna granska den politiska ledningen, begära svar och självständigt organisera sitt arbete.

Kommunallagen ger varje ledamot i fullmäktige rätt att väcka motioner samt att ställa interpellationer och frågor. Men rätten är inte ovillkorlig. En interpellation ska ha ett

bestämt innehåll och en motivering, avse ett ämne inom fullmäktiges, nämndens eller en fullmäktigeberednings handläggning och får inte röra myndighetsutövning mot en enskild. Därutöver anges att interpellationer endast bör ställas i angelägenheter av större intresse för kommunen eller regionen. Fullmäktige beslutar sedan, utan föregående överläggning, om interpellationen får ställas.

Detta innebär att en styrande majoritet kan stoppa en interpellation även när den är sakligt relevant och uppfyller lagens grundläggande krav. I praktiken kan oppositionens möjlighet att få offentliga svar från den politiska ledningen därmed bli beroende av politisk praxis och av majoritetens välvilja. Kommunallagen överlåter dessutom handläggningen av interpellationer och frågor till fullmäktiges arbetsordning.

Interpellationsinstitutet är ett centralt verktyg för ansvarsutkrävande och offentlig debatt. Det ska inte kunna användas för att kringgå regler om enskilda ärenden eller för att väcka oklara frågor, men en interpellation som uppfyller lagens sakliga förutsättningar bör inte kunna stoppas av politiska skäl. Regeringen bör därför återkomma med lagförslag som gör rätten tydlig: en interpellation som uppfyller kommunallagens innehålls- och ämneskrav ska få ställas. Prövningen bör begränsas till objektiva, i lag angivna kriterier.

Kommunallagen reglerar också att en förtroendevald som fullgör uppdrag på heltid eller en betydande del av heltid ska benämnas exempelvis kommunalråd, regionråd eller oppositionsråd. Personen väljs av fullmäktige.

Däremot reglerar lagen inte vem som har rätt att nominera eller utse den politiska företrädare som ska leda oppositionen. Begreppet oppositionsledare är inte en enhetlig lagterm. I kommuner och regioner kan rollen i stället vara kopplad till ett oppositionsråd, en gruppledare eller en annan politisk funktion. Utredningen En kommunallag för framtiden konstaterade att oppositionsrådsposter vanligtvis fördelas genom politiska överenskommelser efter valet och därefter bekräftas genom beslut i fullmäktige. Den ordningen kan fungera väl när etablerad praxis respekteras, men den ger inte ett tillräckligt rättsligt skydd när praxis bryts.

Det är principiellt fel om den styrande majoriteten – eller ett minoritetsstyre som utgör den största minoriteten – kan avgöra vem som ska företräda och leda oppositionen. Oppositionen måste själv kunna utse sina företrädare. Annars riskerar roller, resurser och mandat att användas för att splittra eller försvaga den demokratiska motvikten till styret.

Behovet av fungerande förutsättningar för oppositionens arbete är också väl belyst. Utredningen föreslog att partier utan representation i styrelsen ska få god tillgång till information och administrativt stöd, exempelvis genom oppositionsrådsbefattningar och politiska sekreterare. Centerpartiet har samtidigt framhållit att avsaknaden av lagregler om maktdelning kan utnyttjas för att tysta oppositionen och att praxis därför kan behöva formaliseras för att skydda oppositionens ställning.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till en tydlig ordning i kommunallagen. Den bör utgå från att den eller de partier som står utanför det styrande samarbetet själva ska nominera de företrädare som ska företräda oppositionen, och att fullmäktige inte ska kunna ersätta denna nominering med en person som styret självt har valt ut. Lagstiftningen bör samtidigt utformas så att den fungerar i kommuner och regioner med skiftande politiska förhållanden och med flera oppositionspartier.

Genom starkare interpellationsrätt och en självständig opposition stärks insynen, ansvarsutkrävandet och förtroendet för den kommunala demokratin.

Rickard Nordin (C)